

Tefsir Kitaplarında Taif*

Tâ'if in Tafsîr Books

Nâsır b. Sa'd er-Reşîd

Prof. Dr., Câmîatü'l-Melik Suûd
Prof. Dr., King Saud University

Çeviren / Translated by

Sümeyra Nalbant

Arş. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tefsir Ana Bilim Dalı
R.A., Recep Tayyip Erdoğan University Faculty of Theology, Department of Tafsir
Rize / Turkey

sumeyranalbant@outlook.com

<https://orcid.org/0000-0003-1406-8607>

Makale Bilgisi / Article Information

* Reşîd, Nâsır b. Sa'd. "et-Taîf fî Kütübî't-Tefsîr". *Sûku Ukâz* 1 (Ocak 2004), 9-24.

Makale Türü: Çeviri / Article Type: Translated Article

Geliş Tarihi: 29 Ekim 2021 / Date Received: 29 October 2021

Kabul Tarihi: 24 Aralık 2021 / Date Accepted: 24 December 2021

Yayın Tarihi: 1 Ocak 2022 / Date Published: 1 January 2022

Yayın Sezonu: Ocak 2022 / Pub Date Season: January 2022

Atıf: Reşîd, Nâsır b. Sa'd. "Tefsir Kitaplarında Taif". çev. Sümeyra Nalbant. *Akademik Siyer Dergisi* 5 (Ocak 2022), 101-119.

Citation: Reşîd, Nâsır b. Sa'd. "Tâ'if in Tafsîr Books". trans. Sümeyra Nalbant. *Journal of Academic Sirah* 5 (January 2022), 101-119.

İntihal: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/samer> **e-mail:** akademiksiyerdergisi@ksu.edu.tr

Copyright © Published by KSÜ Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

KSU Sirah Researches Application and Research Center

Kahramanmaraş 46100 Turkey

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Öz¹

Taif, Arap yarımadasında bulunan tarihi kadim bir şehirdir. Hicaz bölgesinde yer alan üç önemli şehirden biridir. Taif, Hicâz'ın Mekke ve Medine'den sonra önde gelen üçüncü şehridir. Bölge için eski çağlardan beri tarım ve ticaret şehri olarak kabul edilmektedir. Çevresinde yer alan kentlere göre farklı bir iklime sahiptir. Bu özelliği sebebiyle bol su kaynakları, doğal güzellikleri ve meyve sebze çeşitliliğiyle diğer şehirlerden ayrılmaktadır. Bu yönüyle Mekkeliler için geçmişten günümüze sayfiye şehri olarak kullanılmaktadır. Taif'in sahip olduğu ve kendisini diğer şehirlerden farklı kılan özellikleri hakkında kaynaklarda da ilk dönemden beri rivayet edilen farklı görüşler bulunmaktadır. Bazıları iklim özelliklerinden; bazıları da şehre verilen isimden hareketle mitolojik unsurlar barından açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu makalede Taif şehrine bu ismin verilmesi, şehrin özellikleri, şehre verilen önem yalnızca Tefsir kitaplarında verilen bilgiler çerçevesinde incelenecektir. Bu çerçevede önce Kur'ân'da işaret edilen âyetlere temas edilecektir. Sonrasında âyetlerin tefsirinde verilen bilgiler aktarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Siyer, Tefsir, Taif, Hicâz, Arabistan.

Abstract

Tā'if is an ancient historical city located on the Arabian peninsula. It is one of the three important cities located in the Hijaz. In other words, Tā'if is the third leading city of the Hijaz after Mecca and Medina. Tā'if has been regarded as an agricultural and commercial city for the region since ancient times. It has a different climate compared to the cities around it. Due to this feature, it is distinguished from other cities with its abundant water resources, natural beauties and variety of fruits and vegetables. In this respect, it has been used as a summer resort city for the Meccans from past to present. There are different opinions about Tā'if's features that make it different from other cities, which have been narrated since the first period. Some of them are based on the name given to the city, mythological elements have made explanations. In this article, the name given to the city of Tā'if, the characteristics of the city, the importance given to the city will be examined only within the framework of the information given in the Tafsir books. In this context, firstly, the verses pointed out in the Qur'an will be touched upon. Afterwards, the information given in the interpretation of the verses will be conveyed.

Keywords: Sirah, Tafsir, Tāif, Hijaz, Arabia.

---

¹ Orijinal metinde özet bulunmamaktadır (Çev. Notu).

1. KUR'ÂN-I KERÎM'DE "TÂİF" KELİMESİ

Taif kelimesi Kur'an'da Kâlem sûresinde geçen "bahçe sahipleri" ile ilgili anlatılan kıssada geçmektedir:

*"Biz, vaktiyle şu bahçe sahiplerine belâ verdiğimiz gibi onlara da belâ verdik. Hani bahçe sahipleri, ("Allah izin verirse" gibi) bir kayıt koymaksızın sabah erkenden bahçenin mahsulünü kesinlikle devşireceklerine yemin etmişlerdi. Fakat onlar uykudayken rabbin tarafından gelen kuşatıcı bir âfet bahçeyi sarıverdi de (تَاتَمُونَ وَهُمْ رَبَّكَ مِنْ طَائِفٍ عَلَيْهَا فَطَافَ) bahçe kesilip kurumuş gibi oldu."*²

Aynı şekilde A'râf sûresinde "Takvâ sahipleri, içlerine şeytandan gelen bir saptırıcı fikir doğduğunda O'nu düşünüp hemen gerçeği görürler (إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ)"³ ayetinde de bu kelime yer almaktadır. Tefsir ulemasına göre "Taif" kelimesi, bağlamına göre farklı anlamlara gelmektedir. Fakat biz kendimizi müfessirlerin bu konudaki yorumlarını koyduğumuz başlık çerçevesinde sınırlayacağız:

Kelimenin ilk kullanımı: "طَائِفٌ عَلَيْهَا فَطَافَ" ayetinde müfessirlerin çoğu, Ferrâ'nın bu konudaki görüşüne dayanmışlardır. Buna göre "Rabbinden gelen kuşatıcı bir bela onları sardı/طَائِفٌ عَلَيْهَا فَطَافَ" âyetinde geçen "طَائِفٌ" ifadesi ancak, "gece" anlamına gelebilir, "gündüz" olması söz konusu değildir.⁴ Âyetin bizzat kendisi de delil olarak "طَائِفٌ" kelimesinin bahçeye gelen âfetin "geceleyin" olduğuna işaret etmektedir. Âyet şu şekildedir: "Fakat onlar uykudayken rabbin tarafından gelen kuşatıcı bir âfet bahçeyi sarıverdi de, bahçe kesilip kurumuş gibi oldu. Sabahleyin birbirlerine şöyle seslendiler: "Eğer devşirecekseniz erkenden tarlanızın başına gidin!"⁵

"Taif" kelimesinin mahiyeti: Bahçeyi kuşatan "طَائِفٌ" ifadesi, Allah Teâlâ'nın bahçe sahiplerini kendisiyle cezalandırdığı ceza ve azap türlerinden biridir. Müfessirlerden bazıları bu kelimenin Allah'tan gelen bir azap olduğunu söyleyerek mutlak anlamı ile yetinmişler; bazıları da bunun hangi tür azap olduğunu ortaya koymaya çalışmışlardır. İbn Abbâs'tan gelen görüşe göre bu, "Rabbinden gelen bir emirdir"; Katâde'ye göre "Rabbinden gelen bir azaptır"; Zeccâc'a⁶ göre "Rabbinin gökten gönderdiği bahçeyi tümüyle yakıp yok eden bir şeydir;⁷ Fahreddîn er-Râzî'ye göre ise "Ancak geceleyin gelen ve kuşatıcı bir azaptır: Yani 'Allah'ın azabı oraya geceleyin geldi' demektir."⁸ Yine müfessirlerden bu azabın Allah tarafından gönderilerek bahçeyi yakıp kül eden bir ateş olduğunu söyleyenler de vardır. İbn Cüreyc'e göre "Cehennem vadisinden çıkan bir parça ateştir."⁹ Kelbî, "Onlar uyurlarken Allah gökten onlara bahçelerini yakıp kül eden bir ateş gönderdi"

² el-Kalem 68/17-20.

³ el-A'râf 7/201.

⁴ Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân* (b.y.: y.y., ts.) 3/175; Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr* (b.y.: y.y., ts.) 8/336; Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi li-ahkâmi'l-Kur'ân* (b.y.: y.y., ts.) 18/241.

⁵ el-Kalem 69/19-22.

⁶ el-Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'ân*, 18/241.

⁷ el-Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân*, 5/208.

⁸ Muhammed b. Ömer b. Hüseyin Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtihi'l-Ğayb* (b.y.: y.y., ts.) 30/88.

⁹ el-Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'ân*, 18/241.

şeklinde tefsir etmiştir.¹⁰ İbnü'l-Cevzî “Müfessirler, ‘Allah bahçeye geceleyin bir ateş gönderdi, bahçe yandı, simsiyah oldu’ demişlerdir” şeklinde bir görüş nakletmektedir.¹¹

A’râf sûresinde bahsi geçen “إِذَا مَسَّهُمُ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ”¹² lafzındaki “Taif” kelimesiyle ilgili görüşler hakkında iki büyük müfessir İbnü'l-Cevzî ve Kurtubî'nin aktardıkları ile yetineceğim. İbnü'l-Cevzî, kıraat imamları olan İbn Kesîr, Ebû Amr ve Kisâî'nin âyeti “Taif” kelimesinde “elif” olmaksızın “إِذَا مَسَّهُمُ طَيْفٌ”; Nâfi, Âsım, İbn Âmir ve Hamza'nın hem “elif-i memdûde” hem de “elif-i mehmûze” ile birlikte “إِذَا مَسَّهُمُ طَائِفٌ”; İbn Abbâs, İbn Cübeyr, Âsım el-Cahderî ve Dahhâk'ın “elif olmaksızın yâ'yı şeddeleyerek” “إِذَا مَسَّهُمُ طَيْفٌ” şeklinde okuduklarını nakletmektedir.¹³ Buna göre “طَائِفٌ” ve “طَيْفٌ” kelimeleri aynı manaya mı gelmektedir, yoksa birbirinden farklı iki anlama mı tekabül etmektedir? Bu konuda iki görüş bulunmaktadır:

Birincisi: İkisi de aynı anlamdadır. Her ikisi de “hayaline gelen, kuruntu yaptığın şey” anlamına gelmektedir. Ferrâ'nın Ahfeş'ten aktardığına göre o, “طَيْفٌ” kelimesinin Arap kelimelerinde çoğunlukla “طَائِفٌ” anlamında kullanıldığını söylemektedir. Bir şair şöyle söylemektedir:

ألا يا لقوم لطيف الخيال   أرق من نازح ذي دلال

Siz hayalperest kimseler değil misiniz?

Yerinden edilmiş kılavuzdan/nazlı kimseden daha uykusuz kimdir?

İkincisi: İkisi de farklı anlamdadır. “طَائِفٌ” kelimesi, bir şeyin etrafında dönmek demek iken; “طَيْفٌ” kelimesi ise hayal, vesvese ve kuruntu demektir. Bu konuda İbn Amr, İbn Abbâs'ın şöyle dediğini nakleder: “طَائِفٌ, şeytandan gelen bir hayaldir. طَيْفٌ ise öfke demektir.” Enbârî'den rivayet edilen bir görüşe göre “طَائِفٌ”, “طَيْفٌ” kelimesini yapan kimse demektir, yani “Taif”, “tayf” kelimesinin fâil veznindedir. Dilcilere göre ise “tayf”, şeytandan gelen kuruntulardır. Mücahid ise bunun ‘öfke’ anlamında olduğunu iddia etmiştir.”

Kurtûbî de yer alan görüşlere gelince o bu konuda şunları söylemektedir: “إِذَا مَسَّهُمُ طَيْفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ” kıraati, Basra ve Mekke ehlinin kıraatidir. Medine ve Kûfe ehlinin kıraati ise kelimenin “طَائِفٌ” şeklinde okunuşudur. Saîd b. Cübeyr'in “ya” harfini şeddeleyerek “طَيْفٌ” şeklinde okuduğu nakledilmektedir. Nehhâs, “Arap kelimelerinde ‘طَيْفٌ’ gibi kelimeler, şeddesiz olarak gelir ve bu kelime ‘يطيف-طاف’ kelimesinin mastarıdır” demektir. Kisâî de “Kelimenin tıpkı ‘مَيْت-مَيِّت’ kelimelerinde olduğu gibi muhaffef yani şeddesiz olarak okunacağını” söylemektedir. Nehhâs, “Bu kelime (طَيْفٌ) sözlükte kalbe gelen hayal veya uykuda görülen rüya anlamındadır. Aynı şekilde ‘طَائِفٌ’ kelimesi de bu anlamdadır” demektir. Ebû Hâtim, “طَيْفٌ” kelimesinin anlamını Asmâî'ye sorduğunu ve onun “Mastar vezinleri arasında ‘فُعَيْلٌ’ vezni yoktur” şeklinde açıkladığını haber vermektedir. Nehhâs da

¹⁰ Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ġayb*, 30/88.

¹¹ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr*, 8/336.

¹² el-A'râf 7/201.

¹³ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr*, 3/309-310.

“طَيْفٌ” şeklinde şeddeli okunan bir masdar bulunmadığını bu kelimenin “طَائِفٌ” anlamında olduğunu söylemektedir. Buna göre ifadenin anlamı şu şekilde olur: “Allah’ın yasakladığı şeylerden sakınan kimseler, kendi(kalp)lerine (şeytandan) bir şey ulaşacak olsa, Azîz ve Celîl olan Allah’ın kudreti ve O’nun kendilerine vermiş olduğu nimetler hakkında düşünerek ma’siyeti terk ederler.”¹⁴

“طيف-طائف” kelimelerinin iki farklı anlamda kullanıldığı ifade edilmektedir. Birinci kelime “hayal görmek” anlamına gelirken; ikincisinin “bizzat şeytanın kendisini görmek” manasında olduğu söylenmiştir. Birincisi “يطوف طيفا; طاف الخيال” (Hayal görüldü/hayal görülür)’den mastardır ve bu mastardan ism-i fail kullanılmaz. Süheylî “Çünkü bu yalnızca hayal kurmaktır ve bunun bir hakikati yoktur” demektedir. Allah Teâlâ’nın “فطاف عليها طائف من ربك”¹⁵ âyetinde ise “طائف” kelimesi “طيف” anlamında kullanılmaz. Çünkü burada kelime gerçek bir ism-i fail anlamındadır. Hatta bu kişinin Cebrail olduğu söylenmektedir. (Bu konuyla ilgili olarak aradaki farkları belirtmek üzere) Zeccâc şöyle demektir: “(İnsan için kullanıldığında) “طفت عليهم أطوف/Onların etrafını dolaştım” denilir; (Soyut şeyler için kullanıldığında) “وطاف الخيال يطيف/hayal dolaştı” denilir.” Bu konuda örnek olarak Hassan b. Sabit’te ait şu şiir aktarılmaktadır:

يؤرقني اذا ذهب العشاء

فدع هذا ولكن من لطيف

Sen bunu boşver, söyle yatsının vakti geçti mi?

Beni böyle uykusuz bırakan hayalin hakkından kim gelir?

Mücahid ise bu konuda bu kelimenin “öfke” anlamına geldiğini düşünmektedir. Delilik, gazap ve vesvese, “طيف/Tayf” diye isimlendirilmektedir. Çünkü bunlar, şeytandan gelen kuruntulardır ve bir hayalin kalpten gelip geçmesine benzer.

Ben, Taif şehri ile “Taif” kelimesinin lügavî anlamı arasında bir ilişki bulunduğunu düşünüyorum. Özellikle de “Taif” kelimesinin anlamının “Cebrail” olduğu görüşü bunu desteklemektedir.¹⁶ Nitekim Cibrîl, Allah Teâlâ’nın kendisine Şam veyahut başka bir bölgeden itibaren Taif şehrini yok etmesini emrettiği kimsedir. İleriki bölümlerde bu konuya temas edeceğiz.

Ayrıca Taif’in (kuşatmanın) geceleyin olması ile Kurtubî’de “فطاف عليها طائف من ربك”¹⁷ âyetindeki “Taif” lafzının açıklanması bağlamında nakledilen “Geceleyin dolaşan ve yakıp yok eden bu kimsenin Cebrail olduğu” görüşü hakkında ilişki vardır.¹⁸ (Bu ilişki şöyle açıklanabilir: Cibrîl onu Beyt’in etrafında dolaştırdı ve sonra bugünkü Taif şehrinin bulunduğu yere yerleştirdi. İşte bu nedenle “Taif/dolaşan” olarak isimlendirildi.)

Kalem sûresinde bahsi geçen bu bahçe, sahipleri Ehli Kitap’tan olan San’a’ya altı mil uzaklıkta veya Habeşistan’da bulunan bir tarla idi. Buranın sahiplerinin babaları, iyi bir hayata sahip bir kimse idi. Tarladaki ürünlerin bir kısmından kendisi için yeterli olacak kadarıyla faydalanıyor; bir kısmını

¹⁴ el-Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur’ân*, 18/349-350.

¹⁵ el-Kalem 69/19.

¹⁶ el-Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur’ân*, 18/350.

¹⁷ el-Kalem 69/19.

¹⁸ el-Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur’ân*, 18/341.

da ihtiyaç sahiplerine veriyordu. Ailesinin bir yıllık yiyeceğini ayırıyor; kalanını sadaka olarak dağıtıyordu. Ne zamanki adam öldü; oğulları mallarına mirasçı oldular, o zaman birbirlerine şöyle söylediler: “Gerçekten babamız ahmak adamın biri idi. Bu malların bir kısmını yoksullar için harcıyordu. Eğer biz onları bundan mahrum edersek kendimiz için daha fazla mal sağlamış oluruz.” Onlar bunu yapmaya azmedince niyetlerinin tam aksi ile cezalandırıldılar; Allah sahip olduklarının tamamını yok etti, ellerinde ne mal, ne kâr, ne de sadaka kaldı.¹⁹

2. TÂİF'İN KUR'ÂN-I KERÎM'DE İSİMLENDİRİLİŞİ

Kur'ân'da geçen “Taif” kelimesinin bugünkü ismiyle bildiğimiz “Taif” şehri olduğu konusunda herhangi bir şüphe yoktur. Ayrıca o, “karyeteyn/iki şehir” lafzıyla Mekke-i Mükerrreme ile birlikte anılmıştır. Yani, iki şehirden birisidir. Bu ifade şu ayetlerde yer almaktadır:

“Bu Kur'ân, şu iki şehirden büyük bir kişiye indirilseydi ya!” diye de eklediler. Rabbinin rahmetini paylaşdırmak onlara mı düşmüş? Dünya hayatında onların geçimliklerini biz paylaşdırdık. Bir kısmı diğerini istihdam etsin diye kimini kiminden derecelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti onların biriktirdiklerinden daha hayırlıdır.”²⁰

Benzer şekilde Şûrâ sûresinde de Ümmü'l-Kurâ kapsamında zikredilmektedir:

“İşte sana, Ümmü'l-kurâ (Mekke) ve çevresindekileri uyarman ve hakkında asla şüphe bulunmayan toplanma gününün dehşetini haber vermen için böyle Arapça bir Kur'an indirdik. Onların bir kısmı cennette, bir kısmı da cehennemde olacaktır.”²¹

Ümmü'l-Kurâ çevresinde Taif ve Yesrib dışında meskûn bulunan ve “karye/köy” adını taşıyabilecek mekânların bulunmadığı bilinmektedir. Hz. Peygamber (sav)'in tebliğ görevi verildiği dönemde Taif, Ümmü'l-Kurâ'ya en yakın yerleşim yeri idi. Ümmü'l-Kurâ ve çevresi ifadesi ilk olarak Taif şehrini içermektedir ve bu başkaları tarafından da onaylanmıştır. Hz. Peygamber (sav)'in Kureyş'in önderleri ve ileri gelenlerine yönelik yaptığı İslam daveti konusunda uğradığı hayal kırıklığının ardından halkını inzar etmek ve İslam'a davet etmek için Taif'e gittiğinde yaptığı çağrı da bunu tekit etmektedir.²² Hz. Peygamber (sav)'in davet etmek ve tebliğ yapmak için ilk olarak bir başka şehre değil de Taif'e gitmesi, ayette yer alan “Ümmü'l-Kurâ ve çevresi” ifadesinin kapsamına öncelikle Taif şehrinin girdiği konusunda güçlü bir delildir.

Şimdi Zuhrûf sûresindeki âyete geri dönmekte, üzerinde biraz düşünmekte ve ayetin Taif şehri ile ilişkisini kurmada herhangi bir sorun kalmamıştır. Fakat ondan önce müfessirlerin, iki şehir ve (Müşriklerin) Hz. Peygamber (sav) yerine aday olarak düşündükleri o büyük adam hakkında söylediklerine bir göz atalım. Bu konuda müfessirlerin şahı İbn Cerîr et-Taberî şöyle demektedir: “Bu Müşrikler kendilerine Allah katından Kur'an geldiğinde dediler ki: ‘Bu ancak bir büyüdür. Şayet gerçek olsaydı Mekke veya Taif şehirlerinden önde gelen birine indirilmeli değil miydi?’ Kur'an'ın kendisine indirilmesi gerektiğini söyledikleri; büyük adam olarak nitelendirdikleri bu

¹⁹ Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân* (b.y.: y.y., ts.) 29/19; Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ân'il-azîm* (b.y.: y.y., ts.) 4/306-307.

²⁰ ez-Zuhrûf 43/31-32.

²¹ eş-Şûrâ 42/7.

²² Ayrıntılı bilgi için bk. Ebû Muhammed Cemâluddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb İbn Hişâm, *Sîretü İbn Hişâm* (b.y.: y.y., ts.) 2/60-63.

kişinin kim olduğu konusunda ihtilaf ettiler. Bazıları Mekke eşrafından Velîd b. Muğîre el-Mahzûmî ile Taif eşrafından Habîb b. Amr İbn Umeyr es-Sekafî olduğunu belirttiler.²³ Bazıları bununla Mekke ileri gelenlerinden Uteybe b. Rebîa ile Taif ileri gelenlerinden İbn Abdi Yâleyl es-Sekafî'nin kastedildiğini; bazıları Mekke ahalisinden Velîd b. Muğîre ile Taif ahalisinden İbn Mes'ûd'un kastedildiğini söylediler. Katâde ise şöyle dedi: "Bana gelen habere göre Kureyş'ten bu peygamberin kendilerinden olması gerektiğini iddia etmeyen hiçbir kabile yoktur. Onların hepsi 'bizden gelmeliydi' diye düşünüyorlardı. Fakat biz bu iki adamın Velîd b. Muğîre ve Urve es-Sekafî Ebû Mes'ûd olduğunu konuşuyorduk." Bazıları da bununla kastedilenin Mekke ehlinde Velîd b. Muğîre, Taif ehlinde Kinâne b. Abd b. Amr olduğunu düşünmekteydiler.

İbn Kesîr'de "Bu Kur'ân, şu iki şehirden büyük bir kişiye indirilseydi ya!²⁴" âyeti ile ilgili olarak nakledilen görüşler şu şekildedir: Yani bu Kur'ân, iki şehirden birinde yaşayan, onların gözünde itibar sahibi olan, büyük bir adama indirilmeli değil miydi? İbn Abbâs (ra), İkrime, Muhammed b. Ka'b el-Kurezî, Katâde, Süddî ve İbn Zeyd'in görüşüne göre onlar bu itirazları ile Mekke ve Taif eşrafını kastediyorlardı. Sonra bazı müfessirlerin Müşriklerin kast ettiği bu "iki büyük kişinin" kim olacağı konusundaki görüşlerini aktarmaya devam etti. Sonunda şu kimseleri zikretti: Mekke ehlinde Velîd b. Muğîre veya Utbe b. Rebîa; Taif ehlinde Urve b. Mes'ûd es-Sekafî, Mes'ûd b. Amr es-Sekafî, Umeyr b. Amr b. Mes'ûd es-Sekâfi, Kinâne b. Amr b. Umeyr es-Sekafî veya İbn Abd Yâleyl. İbn Kesîr, bu isimleri naklettikten sonra şöyle dedi: "Onların buradaki kasıtları hangi şehirden olursa olsun itibar sahibi bir kimsedir."²⁵

Kurtubî de kendisinden önceki müfessirlerin "iki şehir" ile murat edilenin Mekke ve Taif olduğu görüşleri ile ittifak etmektedir. Aynı şekilde Mekke ve Taif eşrafından "büyük adam" ile kastedilen kişilerin kim olduğu hususunda da onlarla aynı fikirdedir. Ancak o farklı bir görüş olarak İbn Abbâs (ra)'tan "Taif ehlinin büyüğünün Habîb b. Amr es-Sekâfi olduğunu"; Süddî'den de bu kişinin "Kinâne b. Abd Yâleyl" olduğunu nakletmektedir.²⁶

İbnü'l-Cevzî ise şöyle demektedir: Cumhuriyet ve İbn Abbâs'ın görüşüne göre iki şehir ile kast edilen Mekke ve Taif'tir. Mekke'nin büyüğünün kim olduğu konusunda iki görüş vardır: Birincisi; İbn Abbâs'tan Avfî ve diğerlerinden senetlerle gelen habere ve Katâde ile Süddî'nin görüşüne göre bu kişi, Velîd b. Muğîre'dir. İkincisi; Mücâhid'e göre bu kişi, Utbe b. Rebîa'dır.²⁷

Taif şehrinin büyüğünün kim olduğu hakkında beş görüş vardır:

1. Habîb b. Amr b. Umeyr es-Sekafî / Avfî yoluyla İbn Abbâs'tan gelen rivayet.
2. Mes'ûd b. Amr b. Ubeydullâh / Dahhâk yoluyla İbn Abbâs'tan gelen rivayet.
3. Ebû Mes'ûd Urve b. Mes'ûd es-Sekafî / Leys yoluyla Mücâhid'den ve Katâde'den gelen rivayet.
4. İbn Abd Yâleyl / İbn Ebî Nuceyh yoluyla Mücâhid'ten gelen rivayet.
5. Kinâne b. Abd (b.) Amr b. Umeyr et-Taifi / Süddî'den gelen rivayet.

²³ et-Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 15/39-40.

²⁴ ez-Zuhrûf 43/31.

²⁵ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ân'il-azîm*, 4/126-127.

²⁶ el-Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'ân*, 16/28.

²⁷ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr*, 7/311.

3. BU ÂYETLERİN TEFSİRİ ÜZERİNDE DÜŞÜNEN KİMSELERİN FARK EDECEĞİ BAZI HUSUSLAR ŞUNLARDIR

1. Ayette işaret edilen iki şehrin (iki şehirden büyük bir kişiye) Mekke ve Taif olduğu konusunda icma vardır. Ben ulaşabildiğim muteber tefsir kitaplarında bunun dışında başka bir görüş bulamadım.²⁸ Mekke ve Taif arasındaki bu yakın ilişkiyi, Allah Teâlâ'nın o iki şehri isimlendirirken bir arada zikretmesi ile anlıyoruz. Ve zihinlerde birbirine bağlı iki şehir olduklarını bilerek onlara “karyeteyn/iki şehir” adını verdi. İşte iki şehir arasındaki bu yakın ilişkiyi, -inşallâh- yalnızca tefsir kitaplarının işaret ettiği kadarıyla ayrıntısıyla işleyeceğiz.

2. Tefsir uleması, Mekke'de Kureyş eşrafından asıl risâlet sahibi olması gerektiği söylenen kimse için iki aday üzerinde neredeyse fikir birliğine varmışlardır. Bunlar, Velid b. Muğîre ile Utbe b. Rebîa'dır. Fakat Taif için Sakîf eşrafından risâlet için beş kişinin ismi zikredilmiştir: Bunlar; 'Urve b. Mes'ûd, Kinâne b. Abdi Yâleyl, Kinâne b. Abd Amr b. Umeyr et-Taifî, Mes'ûd b. Amr b. Ubeydillâh ve Habîb b. Amr b. Umeyr'dir. Sakîf kabilesi ve Taif için düşünülen adayların fazla olmasında bazı anlamlar vardır. Bunlardan en önemlisi bize göre; Taif'te peygamberliğe hakkı olduğu düşünülen kimselerin, Kureyş'te (büyük, itibar sahibi sayılan ve) nübüvveti hak ettiği düşünülen kimselerden çok daha fazla olmasıdır.

4. TÂİF İSMİNİN VERİLME SEBEBİ

Taif'in “Taif” olarak adlandırılışını araştırmak için şehirlerle alakalı ansiklopedik literatüre hiç bakmadım. Çünkü bu çalışmada takip ettiğim yöntem bu değil. Kendimi yalnızca tefsir kitaplarında aktarılan bilgilerle sınırladım. Her ne kadar bazı ansiklopedik eserler, tefsir kitaplarındaki bilgileri nakletmiş veya tefsir kitapları, bu eserlerden bilgi aktarmış olsalar da ben yalnızca tefsirlerden yararlandım. Nitekim bilgi, -çok az olsa bile- ismin verilme sebebini anlamada katkı sağlar. Bu konuda tefsir kitaplarından edindiğim bilgiler yalnızca iki sebebe dayanmaktadır:

Birincisi; et-tavâf-الطواف kelimesi, “طاف-يطف” fiilinin mastarıdır. Bu, Kurtubî, İbn Atiyye ve el-Âlûsî'nin tefsirlerinde yer alan bilgidir. Tefsir metinlerindeki lafızlar değişiklik gösterse de belki de onlar birbirlerinden nakilde bulunmuşlardır. Kurtubî, konuyla ilgili olarak şöyle demektedir: “Geceleyin bahçenin etrafını kuşatan Cebrail (as) idi. Her şeyi kökünden koparıp attı. Onun kökünden çıkardığı bu bahçeyi alıp beytin etrafına dolaştırdığı sonra da bugünkü Taif şehrinin bulunduğu yere koyduğu söylenmektedir. İşte bu nedenle ‘Taif’ diye isimlendirilmektedir.”²⁹

İbn Atiyye ise her ne kadar Kurtubî ile kelimenin “Tavâf” isminden türetilmesi hususunda farklı düşünmese de o, ismin verilme sebebini başka bir bağlama koyarak şöyle söylemektedir: “Allah Teâlâ'nın, Hz. İbrahim kendisine dua ettiğinde Cibrîl'e Filistin'i bir parça söküp almasını emrettiğini haber verilmektedir. Denildiğine göre Cibrîl, Ürdün'den bir parça toprağı almış, onu yedi kere

²⁸ Ben yalnızca (farklı olarak) Taberî'nin Câmi' u'l-beyân'ının kenarında baskısı yapılmış olan Kummî'nin tefsirini buldum. Ki o, bazı konularda bâtinî görüşlere meyletmiş biridir. İki şehir hakkında da böyle görüşleri vardır: Nizâmeddin en-Nisâbü'rî el-Kummî, *Garâibü'l-Kur'ân ve regâibü'l-furkân* (b.y.: y.y., ts.) 13/26.

²⁹ el-Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'ân*, 18/239.

beytin etrafında dolaştırmış sonra onu yerine yerleştirmiş ve yaymış. İşte bu tavaf sebebiyle de Taif diye isimlendirilmiştir.”³⁰

Âlûsî³¹ ise Kurtubî'nin söylediği şeylere dayanmaktadır; öyle görünüyor ki onu kaynağı tektir veya o İbn Atiyye'den almıştır.³²

İkincisi; Taif'e bu ismin verilmesinin sebebi, onun duvarla çevrili olmasından dolayıdır. Duvarı inşa eden inşaatçı ona bu “kuşatan/etrafını dolaşan” ismini vermiştir. Kurtubî, Mu'cem sahibi olan el-Bekrî'ye atfederek (ki biz Mu'ceme başvurmamak) bu görüşe yer vermektedir. O şöyle demektedir: “el-Bekrî Mu'cem'inde şöyle demektedir: ‘Taif'e bu ismin verilme sebebi; ed-Demûn diye de adlandırılan es-Sadif kabilesinden bir adamın bir duvar inşa ettikten sonra: ‘Ben sizin için şehrinizin etrafında bir duvar (et-Taif, etrafı dolaşan) inşa ettim’ demesinden dolayıdır. İşte bu nedenle şehre “Taif” denildi. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.’”

5. MEKKE-İ MÜKERREME İLE TÂİF ARASINDAKİ İLİŞKİ

Yukarıda Mekke ve Taif şehirleri arasındaki yakın ilişkiyi “*Bu Kur'an, şu iki şehirden büyük bir kişiye indirilseydi ya!*”³³ âyeti çerçevesinde göstermiştik. Nüzul sebeplerine ve müfessirlerin Mekke veya Taif şehirleri hakkındaki izahlarına bakanlar, aralarındaki ilişkinin ikiz kardeş gibi olduğunu anlayacaktır. Hatta ben bu ilişkinin, yaz ve kış yapılan yolculuk ve konaklamayla; iktisadî, ticarî ve dinî ilişkilerle bütünlüklü bir ilişki olduğunu söylesem hata yapmış olmam. Bu birlikteliğin en önemli tezahürleri şu hususlarda ortaya çıkar:

Tefsir kitapları (ve bazı ansiklopedik eserler/ meâcimler), Taif şehrinin oluşumunda ve inşasının İbrahim (as)'ın duasının karşılığı olduğunu göstermektedirler:

*“İbrâhim, ‘Rabbim! Burayı güvenli bir şehir yap, halkından Allah'a ve âhiret gününe inananları da çeşitli ürünlerle rızıklandır’ diye dua etmişti.”*³⁴

Başka bir âyette de:

*“Ey rabbimiz! Ben zürriyetimden bir kısmını, senin kutsal evinin (Kâbe) yanında tarıma elverişli olmayan bir vadiye yerleştirdim. Bunu yaptım ki rabbim, namazı kulsunlar. İnsanların gönüllerini onlara meylettir ve çeşitli ürünlerden onlara rızık ver ki şükretsinsinler”*³⁵

buyrulmaktadır. Müfessirlere göre bu ayetle ilgili pek çok görüş vardır. Bazıları bu görüşleri, ilk dönem müfessirlerinden İbn Abbâs ve talebelerine dayandırır; bazıları içtihatta bulunur; bazı müteahhir âlimlerin de öncekilerin görüşlerini aktardığını söyleyebiliriz.

Bu ilişkiyi teyit etmek için burada müfessirlerin, Allah Teâlâ'nın Hz. İbrahim'in duasına verdiği cevap ile ilgili görüşlerinin bir kısmına değinilecektir: Bu konu hakkında Taberî şöyle demektedir: “Müsennâ bize Hişâm'dan rivâyetle onun şöyle söylediğini nakletti: ‘Muhammed b. Müslim et-

³⁰ Abdülhak b. Galib el-Endülsî İbn Atiyye, *el-Muharrerü'l-vecîz fi tefsîri'l-kitâbi'l-azîz* (b.y.: y.y., ts.) 1/209.

³¹ Şehâbeddin Mahmûd el-Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî fi tefsîri'l-Kur'ânî'l-azîm ve's-seb'i'l-mesânî* (b.y.: y.y., ts.) 1/342.

³² el-Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'ân*, 18/239.

³³ ez-Zuhrûf 43/31.

³⁴ el-Bakara 2/126.

³⁵ İbrahim 14/37.

Taifî'ye Hz. İbrahim'in Harem için ettiği 'Oranın ehlini ürünlerinden rızıklandır' duası ile ilgili âyeti okudum. Bana Taif'in Filistin'den bir parça olduğunu nakletti."³⁶

İbn Atiyye ise şunları nakletmektedir: "Mekke ve çevresi eskiden ne bir bitkinin ne de bir su kaynağının bulunmadığı bir çöldü. Sonra Allah, Taif ve diğer şehirlerle birlikte Mekke ve çevresini bereketlendirdi ve böylece orada çeşit çeşit meyveler yetişti. Bunun Hz. İbrahim'in duasına karşılık olarak Allah Teâlâ'nın Cibrîl'e (s.a.) emir vermesi ve onun da bunun üzerine Filistin'den bir parça söküp almasıyla gerçekleştiği haber verilmiştir. Denilir ki; Cibrîl Ürdün'den bir parça aldığı anda onu beytin etrafında yedi kere dolaştırdı sonra yerine yerleştirdi ve yaydı. İşte bu dolaştırma sebebiyle ona "Taif" ismi verildi."³⁷ Kurtubî de şöyle demektedir: "Hz. İbrahim, zürriyeti ve diğer insanlar için güvenlik ve rahat bir yaşam için dua etti. O bu duayı edince Allah Teâlâ Cibrîl'e Şam bölgesinden bir parça toprak almasını ve beytin etrafında yedi kere dolaştırmasını emretti. İşte bu nedenle o yere "Taif" denildi. Sonra onu yayarak yerleştirdi. Mekke ve çevresi, eskiden ne bir bitkinin ne de bir su kaynağının bulunmadığı bir çöldü. Sonra Allah, Taif ve diğer şehirlerle birlikte Mekke ve çevresini bereketlendirdi ve böylece orada çeşit çeşit meyveler yetişti."³⁸

Kurtubî tefsirinde başka bir yerde konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir: "*Onları ürünlerinden rızıklandır; umulur ki şükrederler.*"³⁹ Allah Teâlâ İbrahim'in duasına cevap verdi ve Taif'te onlar için çeşitli ağaçlar meydana getirdi. Böylece diğer bölgelere göre burası onlara daha cazip geldi."⁴⁰ Üçüncü bir görüş olarak şunları demektedir: "Cibrîl (as)'ın söküp alarak tavaf ettirdiği Taif şehri hakkında denir ki: Cibrîl onu beyt etrafında dolaştırdı ve bugünkü Taif şehrinin yerine koydu. İşte bu nedenle Taif ismi verildi. Oysa önceden Hicâz bölgesinde ne su; ne ağaç; ne üzüm; ne de bağ bahçe yoktu."⁴¹

İbn Kesîr ise tüm bu görüşleri "...kendi katımızdan bir rızık olarak her şeyin ürünlerinin toplanıp getirildiği..."⁴² âyetinin tefsirinde söylediği şu sözünde özetlemiştir: "Yani Mekke'nin etrafındaki Taif ve diğer şehirlerden gelen çeşitli ürünlerdir. Ayrıca ticaret eşyaları ve ürünlerini de ifade etmektedir." Ebüssüüd da tefsirinde bu konu hakkında şöyle Zührî'den bir rivayet aktararak demektedir: "O şehir, İbrahim (as)'ın duası üzerine Allah Teâlâ'nın Şam topraklarından naklettiği ve bugünkü Taif'in yerine koyduğu şehirdir."⁴³

Beğavî ise bu konuda kesin olmayan görüşler aktarmaktadır: "Kasas sûresinde Taif'in Şam topraklarından olduğuna dair."⁴⁴ Suyûti Dürrü'l-mensûr'unda konuyla ilgili görüşleri İbn Cerîr ve İbn Ebî Hâtim'e isnat ederek şöyle demektedir: "Muhammed b. Müslim et-Taifî'den rivayetle: 'Hz. İbrahim, Harem için 'Oranın ehlini ürünlerinden rızıklandır' diye dua edince Allah Teâlâ Taif'i Filistin'den nakletti.'" İbn Ebî Hâtim, Zührî'den rivayetle şunu aktarmaktadır: "O şehir, İbrahim

³⁶ et-Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 29/427; 13/157.

³⁷ İbn Atiyye, *Muharrerü'l-vecîz*, 1/209.

³⁸ el-Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'ân*, 18/117.

³⁹ İbrahim 14/37.

⁴⁰ el-Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'ân*, 18/373.

⁴¹ el-Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'ân*, 18/239.

⁴² el-Kasas 28/57.

⁴³ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ân'il-azîm*, 4/395.

⁴⁴ el-Ferrâ el-Begavî, *Me'âlimü't-tenzîl* (b.y.: y.y., ts.) 1/93.

(as)'ın duası üzerine Allah Teâlâ'nın Şam topraklarından naklettiği ve bugünkü Taif'in yerine koyduğu şehirdir."⁴⁵ Âlûsî, "Oranın ehlini ürünlerinden faydalandır" âyetinin tefsirinde Ebüssuûd'dan istifade ile -biraz daha detaylandırarak- şöyle demektedir: "Yani şöyle demek istemiştir: 'Her çeşit üründen ver; o ürünlerin hasat edildiği köyleri bu yere yakın kıl veyahut onun arazisini genişlet.' Sonuçta o iki istek de gerçekleşti ve aynı günde Harem'de hem ilkbahar, hem yaz, hem sonbahar hem de kış meyveleri getiriliyordu. Allah Teâlâ'nın, Hz. İbrahim kendisine dua ettiğinde Cibrîl'e Filistin'den bir parça toprak almasını emrettiği haber verilmektedir. Denildiğine göre Cibrîl'in toprak aldığı yer Ürdün'dür. O buradan bir parça toprağı almış, yedi kere beytin etrafında dolaştırmış sonra onu Harem'e ürün sağlaması için yerine koymuş. İşte o yer, bugün Taif diye bilinen yerdir."⁴⁶ Taif'in isim olarak zikredilmediği tefsirler de vardır. Onlarda bahsedilenler yalnızca tarıma elverişleri, ekili arazilerle ilgili bilgileri içermektedir. Fakat biz -vaktimizin sınırlı olması sebebiyle- bu bilgilerin hepsine temas etmeyeceğiz.⁴⁷

Müfessirlerin konuyla ilgili olarak işaret ettikleri görüşleri genel hatlarıyla şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Müfessirler, Taif'in Cezîretü'l-Arab dışından getirildiği ve Taif'in toprak örtüsünün, Arabistan'da mevcut bulunan doğal toprak cinsinden olmadığı konusunda ittifak etmişlerdir. Fakat onlar, o toprağın hangi bölgeden koparılıp getirildiği hususunda farklı görüşlere sahiptirler. Bazıları onun Şam'dan nakledilen toprak olduğunu; bazıları Şam'ın bir köyünün sökülüp alındığını; bazıları tümüyle Ürdün ve Filistin'in getirildiğini; bazıları Ürdün ve Filistin'den bir parça toprak getirildiğini söylemektedir. Müfessirlerden bazıları, örneğin Kurtubî gibi bunların oldukça dışında bir yorum olarak "Taif'in, bir bahçe etrafına çevrilen duvar/çit" olduğu görüşüne sahiptir. "Bahçe, simsiyah kesildi."⁴⁸ Aynı şekilde koparıp alma, nakletme ile görevlendirilen kimsenin Cibrîl olduğu konusunda da görüş birliği içerisindedirler. Bilindiği üzere Cebrail, Allah'ın kulu ve yeryüzündeki elçisi olması sebebiyle bu önemli görevin kendisine verildiği ve onu yerine getiren melektir. Yine müfessirler, bütün bunların İbrahim (as)'ın duasına karşılık olarak gerçekleştiği konusunda da ittifak etmektedirler. Bütün bu kıssa ve açıklamaların Taif'e verilen büyük önemi gösterdiğine ve Taif'in Arap Yarımadası'nda kendisinden başka hiçbir şehrin sahip olmadığı özelliklere sahip olduğu hususunda şüphe yoktur. Öyle ki onun havası temiz, su kuyuları çok, yağmuru çok; ürünleri boldur. Bununla birlikte ne Habeşistan, Ürdün, Filistin ve Şam'da ne de Hicâz bölgesinde ondan daha üstün, verimli ve güzel bir şehir vardır. Bütün bunlara ek başka özellikleri de bulunmaktadır; O şehir, İbrahim (as)'ın duasının karşılığı olarak kurulmuştur. Taif'e bunun dışında başka bir özellik vermek gerekirse bu da onun bereket ve hürmet bakımından Mekke'nin bir uzantısı olmasıdır; -ileride göreceğimiz gibi- bazı âlimler, Taif'i Harem içerisinde bulunan ihram sınırlarına dahil ederler; orada avcılık yapılmaz, bitkisi koparılmaz. Bu konuda âlimler, senedinin incelenmesi

⁴⁵ Celâleddin es-Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr* (b.y.: y.y., ts.) 4/87.

⁴⁶ el-Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, 1/342.

⁴⁷ Örnekler için bk. Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. İsmâil el-Murâdî en-Nehhâs, *Meâni'l-Kur'ân* (b.y.: y.y., ts.) 5/190; Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakâiki'l-gavamizi't-tenzîl ve'l-uyûni'l-ekâvîl fî vücûhi't-te'vîl* (b.y.: y.y., ts.) 2/182; Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, 4/55; el-Kummî, *Ğarâibü'l-Kur'ân ve regâibü'l-furkân*, 13/104.

⁴⁸ Kalem 68/20.

gereken bir hadis zikretmektedirler.⁴⁹ Bağlamı itibariyle İbrahim (as)'ın duası, yalnızca Mekke ahalisine ürünlerden yiyecek istemekle sınırlı değildir; bilakis bu, yalnızca bu duada yer alan bir bölümdür; duada geçen başka bir istek *"Bu beldeyi güvenilir kı"*⁵⁰ bir başka âyette *"Rabbim! Burayı güvenli bir şehir yap"*⁵¹ kısmıdır. Bu, Taif'i Harem'den sayanların tercih ettikleri iddialardır. Çünkü Mekke'nin güvenliği Taif'te gerçekleşen işlerle sağlanır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Birincisi; şehrin güvenliği, Mekke için mal ve ürün sağlanması ile gerçekleşir ki o yer Taif'tir. Emniyetin, yol güvenliği ve çevre güvenliği ile olduğu bilinir. O dönemde Mekke için gıda temin etme güvencesini, Taif sağlıyordu. İşte bu nedenle Allah Teâlâ Mekkeli kâfirlere hitabında onlara şunları hatırlatmaktadır: *"Seninle beraber doğru yolu izlersek yurdumuzdan sökülüp atılırız" diyorlar. Peki, biz onları dokunulmaz, güvenli, katımızdan bir rızık olarak her şeyin ürünlerinin içinde toplandığı bir yere yerleştirmedik mi? Fakat çoğu bunun şuurunda değildir."*⁵² Bu, bir reddiye, paylama ve minnet hitabıdır; onlara karşı Taif'ten gelen bu ürünler hakkında düşünmeleri, Allah'a şükretmeleri için yapılan bir çağrıdır. Ki böylece Allah'a şükretsiner; onu birlesinler ve O'na iman etsinler. Taif ile ilgili bu iki mülahaza beni şu yorumlara sevk ediyor:

Birincisi; Taif, Allah Teâlâ'nın koyduğu düzen neticesinde Harem halkının rızıkını temin etmek için çevresindeki hiçbir yere benzememekle örnek gösterilir. Öyle ki, Allah Teâlâ o şehri, Müşrikleri azarlamak ve onları delilleri kabul etmeye zorlamak için davet ve tartışmada kullanmak üzere zikretmiştir. Taif, Allah Teâlâ'nın mahlûkatı ve âyetleri arasında tıpkı ay ile güneş, gece ile gündüz ve yer ile gök arasında müsahhar kılınmış bir bulut gibidir.

İkincisi; Taif için mef'ûl konumunda olarak *"rızık olması için"* ifadesinin kullanılması, onu yüceltmek içindir. Ayrıca bu *"rızık"* ile ilgili olarak *"bizim katımızdan"* buyurması ise, o nimetin Allah'ın katından gelmesine izin verildiği anlamındadır. İşte burada gaye, ona verilen önem ve minnettir. Çünkü Taif, Allah Teâlâ'nın ona tazim ve mülk izafe etmesiyle şeref kazanmıştır. Bu izafe edilen en yüce mertebe ve isimdir.

2. Taif'in yerine yerleştirilmeden önce yedi kere beytin etrafında dolaştırılması: Bu yeryüzündeki herhangi bir bölgede gerçekleşmemiştir. Biz Bey'ten başka dolaşmanın nerede olduğu konusunda haber veren bir kaynak bilmiyoruz. Peki, bu haber doğru ise nereye işaret etmektedir?

Bunun doğrudan iki şeye işaret ettiğinde şüphe yoktur: Birincisi; bu bölgeye yapılan ikram, Allah Teâlâ'ya hizmet etmesi ve ona iltifat edilmesidir. Çünkü tavaf, Allah Teâlâ'nın insanlar üzerindeki hakkıdır. Diğer bölgelerden farklı olarak ilgili bölgenin inzâl edilmesi, tavaf ile insanlara kulluğu öğretme konumundadır. Kendi cinsinden olmayan çevresindeki topraklarla uyumlu olsun ve onları ıslah etsin diye Harem için Allah katından bir rızık olarak ürünlerin elde edilmesinde bir hizmet aracı rolü oynar. İlahî kanun gereği, cansız varlıkların itaati, Allah Teâlâ'nın sünnetidir. Zira Allah Teâlâ'nın şu buyruğunda Kur'ân bize yer ve göğün boyun eğmesinden bahsetmektedir:

⁴⁹ Bk. Muhammed b. Ebibekir b. Ebi İsa el-Medîni el-İsfehânî, *el-Mecmûu'l-muğîs fi ğarîbi'l-Kur'ân ve hadîs* (b.y.: y.y., ts.) 3/387.

⁵⁰ İbrahim 14/35.

⁵¹ el-Bakara 2/126.

⁵² el-Kasas 28/57.

"Sonra hem göğe, hem de yeryüzüne: 'İsteseniz de istemeseniz de gelin!' buyurdu. İkisi de: 'İsteyerek geldik' dediler."⁵³ İkincisi; bölgenin paklığıdır; kutsiyetidir. Nitekim Beyt'e hizmet etmesi için uzak bir bölgeden nakledilmiştir. Ayrıca bu bölge, Allah Teâlâ'nın, İbrahim (as)'a beyti inşa etmesini ve Beyt ile tavaf yeri arasındaki kuyunun kapandığı, ne yaşayan birinin ne bir bitkinin ne de suyun bulunmadığı bir beldeye oğlunu yerleştirmesini emrettiği sırada İbrahim (as)'ın ettiği duaya verdiği cevaptır. Allah Teâlâ İbrahim (as)'a ve oğluna şöyle emretmişti: "Tavaf edecekler için, kendini ibadete verecekler, rükû ve secde edecekler için evimi temiz tutun."⁵⁴ Bu, Harem'e yakın bölgelerin de pak ve kutsal olan Harem'den olmasını gerektirir. Bu, Allah Teâlâ'nın İbrahim soyuna, Harem'e ve ehline Allah'tan gelen bereketi ve kutsiyeti temsil eder.

Üçüncüsü; Mekke'ye yakınlıktır. Bu yakınlık, ürünlerin bozulmadan önce Harem pazarına ulaştırılması için (Harem'in) bir uzantısı olarak görülür. Her ne kadar müfessirler tarafından "Taif" ismi zikredilmemişse de Allah Teâlâ ondan, İbrahim (as)'ın duasına cevap olarak Harem için rızık olarak bahsetmektedir. Taif'in "ما حوله-(Harem ve) çevresi" lafzının kapsamına girdiği hususunda bir şüphe yoktur. Fahreddin er-Râzî şöyle demektedir: "Onlara ürünlerin ulaştırılması, bunun ticaret yoluyla sağlanmasıdır. Burada kast edilen; onlara kendilerine ürün sağlayacak yakın bir şehrin imar edilmesidir."⁵⁵ Kummî, Reğâib'inde şöyle demektedir: "'Ürünlerinden rızıklandır" ibaresinden anlaşılan, kesinlikle Allah Teâlâ'nın İbrahim (as)'a cevap vermesi ve orayı güvenilir kutsal bir yer kılarak her türlü ürünü orada cem etmesidir. Denilir ki: Oranın çevresinde bir köy, bir mezra ve bir bostanlık yer olmasını irade etti."⁵⁶

Dördüncüsü ise; ticarettir. Nitekim Mekke ne bir ekinin ekildiği ne de üretimin yapıldığı bir şehridir. O, yaz ve kış uzak ve yakın bölgelerle ilişki içerisinde olarak bir ticaret şehridir. "el-Îlâf/Kureyş" sûresi de buna apaçık bir delildir. Taif ile olan ticari ilişki ise -kendisine en yakın şehir olarak- söz söylemeye gerek kalmaksızın haram aylardan biri olan Zilkade ayında Taif'te düzenlenen Ukaz Panayırı durumu bize anlatmaya yeter. İnsanlar burada ticaret yaptıktan sonra hac için Mekke'ye gidiyorlardı. Bazı müfessirlere göre, İbrahim (as)'ın her türlü meyvenin o şehre gelmesi için yaptığı duası, meyveyi aşan, ticaret ve benzeri faaliyetleri de kapsayan bir taleptir. İbn Kesir böyle düşünen âlimlerden biridir, konuyla ilgili olarak şöyle demektedir: "'Her türlü ürünün orada toplanması' yani Harem çevresindeki Taif ve diğer şehirlerden gelen çeşitli ürünlerdir. Ayrıca ticaret yapılan şeyler ve eşyalar da buna dahildir."⁵⁷

Bazı tefsir kitaplarında Peygamber (sav)'in Kureyş'in kervanlarına baskın düzenlemek için Nahle'ye gönderdiği Abdullah b. Muhsin (ra) seriyyesinden bahsederler. Bu kervan Taif'ten alınan mallarla yüklü olarak gelmekteydi; "Kervan Taif'ten alınan ticaret eşyalarını götürmekteydi."⁵⁸ İbn Cerir, "Bunlar kuru üzüm, deri gibi Kureyş'in ticaretini yaptığı şeylerdir" demektedir.⁵⁹ Ukâz Panayırı'ndan Kureyş liderlerinin aldığı en meşhur mallardan biri, Hâkim b. Hizâm'ın satın alıp

⁵³ el-Fussilet 41/9.

⁵⁴ el-Bakara 2/125.

⁵⁵ Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, 19/137.

⁵⁶ el-Kummî, *Ğarâibü'l-Kur'ân ve regâibü'l-furkân*, 13/154.

⁵⁷ İbn Kesir, *Tefsîrü'l-Kur'ân'il-azîm*, 3/395.

⁵⁸ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1/70; Muhammed Ebüssüüd Efendi, *İrşâdü'l-akli's-selîm* (b.y.: y.y., ts.) 1/337.

⁵⁹ et-Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 2/202.

Rasullullah (sav)e hediye ettiği Seyf b. Zî Yezn'in elbisesidir. Ancak o zaman Hâkim Müslüman olmadığı için Rasulullah (sav) bu hediyeyi reddetmiştir.⁶⁰ Aynı şekilde Huccâc b. Âmir es-Sehmî'nin oğulları Nebbîh ve Münebbih'in elbiseleri de Latîme Kûsarâ'dandır/bozguna uğrayan kervandandır.⁶¹ İki güzel arkadaş olan Zeyd b. Hârise ve Suheyb (ra); birisini Hakîm b. Hizâm, diğerini Abdullah b. Cüd'ân satın aldı ve azât ettiler.⁶² Ümmü Amr b. el-Âs en-Nâbiğa bnt. Abdillâh en meşhur cariyelerdendir. Sanırım Taif'in üretilip sattığı en meşhur ticari mal, deridir. Ki Ebû Süfyân'ın şayet Rasulullâh (sav)'den kendilerine bir haber ulaştıysa diye Abdulkaysoğullarını onunla etkilemek istemiştir. Ebû Süfyân'ın yanından Abdülkays'ın bir kervanı geçti. Onlara: "Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu. "Medine'ye" dediler. O da, "Neden?" diye sordu. "Yiyecek temin etmek için gidiyoruz" diye cevap verdiler. O da, "Sizinler göndereceğim mesajı benim adıma Muhammed'e ulaştırır mısınız? Eğer sözünüzü tutarsanız bu Ukâz üzümünü size veririm." Onlar da, "Evet, ulaştırırız" dediler. "Sözünüzü tuttuğunuz da ona şöyle deyin 'Ben, geri kalan ashâbının kökünü kazımak için ona karşı kuvvet topladım.'" Kervan, Hamrâu'l-Esed'teyken Rasulullâh (sav)'in yanına vardı ve Ebû Süfyân'ın söylediklerini haber verince Rasulullâh, "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir" buyurdu.⁶³

Beşincisi; mülkiyet ve dinlenme yeri olmasıdır. Kureyş liderleri ve tüccarları Mekke'ye yakın olması, kaliteli ürünleri, bol su kaynakları ve hoş havası sebebiyle Taif'ten bahçe ve dinlenme yerlerine sahiptiler. Buranın bostanlık bir alan olmasına, Peygamber (sav)'in Taif'te Sakîf kabilesinin köle ve sefihleri tarafından eziyet gördüğünde Utbe b. Rebîa ve kardeşi Şeybe b. Rebîa'nın bahçesine sığındığı bostan işaret eder. Onlar o vakit köle ve ayaktakımı tarafından Peygamber (sav)'in başına getirilenleri görmüşlerdi. Ona acımaya başladılar ve kendisine Addâs denilen Hristiyan bir köleyi, "Şu bağdan bir tabağa üzüm koy da şu adama götür; söyle de ondan yesin" diyerek Peygamber (sav)'e gönderdiler. O da kendisine söyleneni yaptı.⁶⁴

Taif ve Nüzûl Sebebi: Taif, günümüze kadar okunagelen Kur'ân'ın indirildiği; bu Kur'ân'da yer alan hükümlerin inmesine sebep olan olay ve hadiseler şahit olmuştur. Bunlar, tefsir ehli tarafından terim olarak "esbâb-ı nüzul-nüzûl sebepleri" olarak isimlendirilmektedir. Bunlardan en önemlileri aşağıda zikredilen şu hadiselerdir:

Birincisi; Allah Teâlâ'nın şu kavli hakkında gerçekleşen olaylardır:

*"Sana haram ayı, onda savaşmayı soruyorlar. De ki: Onda savaşmak büyük günahtır. Allah'ın yolundan menetmek ve O'nu inkâr etmek, Mescid-i Harâm'dan (insanları) engellemek, halkını oradan çıkarıp sürmek ise Allah katında daha büyük günahtır. Fitne de öldürmekten daha ağırdır..."*⁶⁵

Bu âyet, Abdullah b. Cahş Seriyyesi hakkında nâzil olmuştur. Olayla ilgili olarak burada yalnızca Taberî'de yer alan bilgileri nakletmekle yetineceğiz. O şöyle demektedir: "Bu âyet,

⁶⁰ Ali b. el-Hasen İbn Asâkîr, *Tehzîbu İbn Asâkîr* (b.y.: y.y., ts.), 4/114.

⁶¹ Muhammed b. Hacîb el-Bağdâdî, *el-Münemmiku fî Ahbâri Kureyş* (b.y.: y.y., ts.) 428.

⁶² Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf* (b.y.: y.y., ts.), 10/467.

⁶³ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/103; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî* (b.y.: y.y., ts.) 1/340; İbn Cerîr et-Taberî, *Târihu't-Taberî* (b.y.: y.y., ts.) 2/536.

⁶⁴ Kissa için bk. İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/61-63.

⁶⁵ el-Bakara 2/217.

Rasulullâh (sav)'in yedi kişiden oluşan bir birliği göndermesi hakkındadır. Abdullah b. Cahş el-Esedî'yi onlara komutan tayin etmiştir. Onunla birlikte bulunan kimseler şunlardır: Ammâr b. Yâsir, Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebîa, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Nevfel oğullarının müttefiki Utbe b. Gazvân es-Sülemî, Süheyb b. Beyzâ', Âmir b. Führeyre ve Ömer b. Hattâb'ın müttefiki Vâfid b. Abdullah el-Yerbûî⁶⁶. Sonra Peygamber (sav) Abdullah b. Cahş'a bir mektup verdi ve yorulacakları yere varmadan okumamasını emretti. Batn'a varınca yorgunluk duydu ve mektubu açtı. Onda şunlar yazılmıştı: 'Bu sır, Batn-ı Nahle'ye varmandır.' Bunun üzerine arkadaşlarına şöyle dedi: 'Kim ölümü istiyorsa, emri yerine getirsin ve sözünü tutsun. Ben Peygamber (sav)'in emrini yerine getireceğim ve sözümü tutacağım.' Hepsi yürüdüler fakat Sa'd b. Ebî Vakkâs ile Utbe b. Gazvân, develerini kaybetmeleri nedeniyle geride kaldılar. Onu aramak için Necran'a geldiler. Abdullah b. Cahş Batn-ı Nahle'ye vardı. Hakem b. Keysân, Abdullah b. Muğîre, Muğîre b. Osmân, Amr b. el-Hadramî'ye karşı (öldürmek için) harekete geçtiler ve Hakem b. Keysân'ı esir alarak diğerlerini öldürdüler. Muğîre ganimeti aldı; Vâkıd b. Abdullah, Amr b. el-Hadramî'yi öldürdü. Bu, Peygamber (sav) ashabının aldığı ilk ganimet idi. Seriyeye, Medine'ye esirlerle ve ganimetlerle döndükten sonra Mekke ehli, (onları kurtarmak için) esirlerin fidyesini vermek istediler. Fakat Rasulullah (sav) 'Bizim arkadaşlarımıza ne olduğunu anlayıncaya kadar bekleyeceğiz' dedi. Sa'd b. Ebî Vakkâs ile Utbe b. Gazvân geri dönünce fidyelerini ödediler. Müşrikler, hemen bunun ardından (esirler üzerinden) saldırarak şöyle dediler: 'Muhammed Allah'ın emirlerine uyanın kendisi olduğunu iddia ediyor fakat o haram aylarda kan döken kimselerin ilkidir.' Müslümanlar bu iddiaya karşılık olarak: 'Biz Cemadi (Cemadî ayının son gecesi, Recep ayının ilk gününde olduğu söylenir) ayında onları öldürdük. Recep ayı girdiğinde Müslümanlar kılıçlarını kınına sokmuşlardı' dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu ayeti indirdi: '*Sana haram ayı, onda savaşmayı soruyorlar. De ki: Onda savaşmak büyük günahdır...*'⁶⁷ Yani; hayır Allah savaşmayı helal kılmış değildir fakat ey Müşrik topluluğu, sizin yaptıklarınız haram ayda savaşmaktan daha büyük günahdır; ki siz Allah'ı inkar etmektesiniz, (insanları) Muhammed ve ashabın(in yolun)dan engellemektesiniz."⁶⁸ Bunlar, müfessirlerin çoğunun bu âyet hakkında zikrettikleridir. Her ne kadar bazı lafızlarda birbirinden farklılık gösterebilir de çoğu Taberî'nin aktardıklarından farklı değildir.⁶⁹ Öyleyse biz de bununla yetinelim.

İkincisi; Allah Teâlâ'nın şu kavli hakkında gerçekleşen olaylardır:

*"Doğrusu Allah'a göre ayların sayısı, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü yazısına uygun olarak on ikidir; bunlardan dördü haram aylardır. İşte doğru olan hesap budur. O aylarda kendinize zulmetmeyin, müşrikler sizinle topyekûn savaşmışları gibi siz de onlarla topyekûn savaşın. Bilin ki Allah buyruklarına karşı gelmekten sakınanlarla beraberdir."*⁷⁰

âyeti ile ilgili olan olaydır. Müfessirler bu âyetin nüzul sebebi konusunda ihtilaf ettiler; müfessirlerin çoğunluğu olayın Şevval ayında gerçekleştiğini söylerken; bazıları Haram aylardan bir diğeri olan

⁶⁶ Yazarın makalesinde ismi bu şekilde ifade etmesinin yanlışlıkla olduğu düşünülmektedir. Diyanet İslam Ansiklopedisi'nde "Batn-ı Nahle" maddesinde anlatılan olayda isim "Vâkıd b. Abdullah" şeklinde geçmektedir (Çev. Notu).

⁶⁷ el-Bakara 2/217.

⁶⁸ et-Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 2/203.

⁶⁹ Örnek olarak bk. ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1/270; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, 6/110; Abdullah b. Ömer b. Muhammed Nasiruddin Beydâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl* (b.y.: y.y., ts.) 1/337.

⁷⁰ et-Tevbe 9/36.

Zilkade ayında olduğunu söylemektedir. İbn Cerîr et-Taberî, konuyla ilgili olarak şöyle demektedir: “Peygamber (sav)’den gelen haberler bunun Huneyn’de Hevâzin ve Taif’teki Sakîf kabilesi ile ilgili gazve olduğunu açıkça göstermektedir. Ki savaşmak üzere bir araya gelen müşriklerin kim olduğunu anlamak için Peygamber (sav) Evtâs’a istihbarat için Ebû Âmir’i göndermişti. Bu da Haram aylardan olan Şevval ve Zilkade ayının bir kısmında olmuştur.”⁷¹

Kurtubî de bu konuda aynı şekilde düşünmektedir. Bu âyetin nüzul sebebini, “Peygamber (sav)’in Şevval ve Zilkade ayının bir kısmında muhasara altına alınan Huneyn’den Hevâzin kabilesi ile Taif’ten Sakîf kabilesi ile yapılan gazve” ile ilişkilendirir.⁷² İbn Kesîr ise şöyle demektedir: “Rasulullah haram aylardan olan Zilkade ayında Taif ehlini kuşattı.⁷³ Nitekim Buhârî ve Müslim’in Sahîhlerinde şöyle geçmektedir: Peygamber (sav), Şevval ayında Hevâzin’in üzerine yürüdü. Nitekim onları bozguna uğratarak mallarını ganimet olarak aldı. Onlar da savaş meydanından kaçarak geri döndüler ve Taif’e sığındılar. Peygamber (sav) de peşlerinden giderek onları kırk gün kuşatma altına aldı. Fakat fethedemedi. Haram aylar boyunca muhasara devam etti.”

Üçüncüsü; Allah Teâlâ’nın şu kavli hakkında gerçekleşen olaylardır:

“Size karşı savaşanlarla siz de Allah yolunda savaşın, fakat aşırılığa sapmayın; Allah aşırılığa sapanları sevmeyiz. Onları yakaladığınız yerde öldürün; sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Fitne öldürmekten daha kötüdür. Mescid-i Harâm civarında onlar sizinle savaşmadıkça siz de orada onlarla savaşmayın. Şayet sizinle savaşmaya kalkıştırlarsa o zaman onları öldürün. İşte kâfirlerin cezası böyledir! Eğer onlar vazgeçerlerse, artık Allah bağışlayıcıdır, merhametlidir. Fitne ortadan kalkıncaya ve din yalnız Allah’ın oluncaya kadar onlarla savaşın; fakat vazgeçerlerse, artık zalimlerden başkasına saldırmak yoktur. Haram ayın karşılığı haram aydır; saldırmazlık kurallarına riayet karşılıklıdır. Şu halde kim size saldırırsa, onun saldırısının dengiyle siz de ona saldırın. Allah’ın hükmüne saygılı olun ve bilin ki Allah kendisine saygılı olanların yanındadır.”⁷⁴

İbn Kesîr şöyle demektedir: “Bu âyetler, Peygamber (sav)’in Taif kuşatması ve o kuşatmanın haram aylarda gerçekleşmesine cevap olarak zikredilmektedir. Hevâzin ve müttefiki Sakîf ile yapılan savaşın ardından indirilmiştir. Onlar insanları savaşmaya ve düşmanla çarpışmaya çağırarak ve adam toplayarak savaş hazırlığına girişmişlerdir. Sonrasında ise Peygamber (sav), onların üzerine gidip Taif’i muhasara ettiğinde onları kalelerinden çıkarmayı düşündü. Surların üzerinden yapılan ok saldırısı sebebiyle Müslümanlardan bir kısmı şehadete ulaştılar, bazı kimseleri öldürdüler. Yaklaşık kırk gündür süren kuşatma (sonucu) mancınıkla değiştirinceye kadar devam etti. Nitekim helal ayda başlamış, haram aylar içerisinde bitmişti. Mancınıkla saldırı günlerce devam etti, sonra Peygamber (sav) onları durdurdu çünkü başlangıçta affedilmedikleri konuda devam eden süreçte bağışlandılar.”⁷⁵

Dördüncüsü; Allah Teâlâ’nın şu kavli hakkında gerçekleşen olaylardır:

“...Dışarıda kalanlardan başka ziynetlerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerinden bağlasınlar. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek

⁷¹ et-Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 2/206.

⁷² el-Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur’ân*, 7/134.

⁷³ İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur’ân’il-azîm*, 2/355.

⁷⁴ el-Bakara 2/190-194.

⁷⁵ İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur’ân’il-azîm*, 2/356; et-Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 2/206.

*kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, başka kadınlar, hizmetlerinde bulunan köleleri ve câriyeleri, cinsel arzusu bulunmayan erkek hizmetçiler, kadınların cinselliklerinin farkında olmayan çocuklar dışında kimseye süslerini göstermesinler..."*⁷⁶

Bir müfessir dışında "cinsel arzusu bulunmayan erkek hizmetçiler" ibaresinin nüzul sebebinin, hünsâ kimselerden birinin Peygamber (sav)'in huzurunda Taif güzeli Gaylân b. Seleme es-Sakafî'nin kızını anlatmasıdır. Bu konuda yalnızca Kurtubî'nin tefsirinde anlattıkları ile yetineceğiz: "Vâkîdî ve Kelbî'ye göre, Hünsâ Hît denilen kişi Ümmü Seleme'nin evinde bulunan Abdullah b. Ümeyye el-Mahzûmî'ye -ki o Ümmü Seleme'nin baba bir kardeşidir- şöyle dedi ve Peygamber (sav) bunları duydu: 'Yarın Allah size Taif'i fethetmeyi nasip ederse, sana Gaylân b. Seleme es-Sakafî'nin kızı Bâdiye'yi (istememi) tavsiye ederim. O sana doğru geldiğine dört kat (göbekli), geri gittiğinde sekiz kattır. Onun ağzı papatya gibidir. Oturduğunda sanki bina kurar; konuştuğunda sanki şarkı söyler. Bacaklarının arası sanki kapatılmış kap gibidir. O Kays b. Hâtim'in şu şiirindeki gibidir:

Bakan kimsenin dikkatini yüzünde toplar, kendisi hiç oralı olmaz,

Yüzünde sanki inceden inceye kan sızar.

Kadın çeşitleri arasında onun yaratılışı,

Mutedildir o, ne kabadır, ne de bir deri bir kemik

Şanlı ve şerefli uyur,

Yavaşça uyandığında, kırılacak gibi narindir.

Bunun üzerine Peygamber (sav) ona şöyle dedi: 'Ey Allah'ın düşmanı! Sen gerçekten o kadını inceden inceye süzmüşsün!' Sonra onu Medine'den el-Himâ'ya sürdü. Kelbî dedi ki; Taif fethedilince Abdurrahman b. Avf o kadınla evlendi ve ondan Berihe adında bir çocuğu oldu."⁷⁷

Beşincisi; Allah Teâlâ'nın şu kavli hakkında gerçekleşen olaylardır: "Bir zamanlar cin topluluğundan bir grubu, Kur'an'ı dinlemek üzere sana doğru yönlendirmiştik. Yanına geldiklerinde 'Susup dinleyin!' dediler..."⁷⁸ Bu âyetlerin nüzul sebebi, en önemli inzâl sebeplerindendir. Çünkü o, Taif veya Ukâz Panayırı ile ilgilidir. İbnü'l-Cevzî konuyla ilgili olarak Buhârî ve Müslim'in Sahihlerinden şunları aktarır: İbn Abbâs (ra)'tan gelen bir rivâyete göre: "Peygamber (sav) Taif'ten ayrılınca bir kısım sahabî ile Ukaz Panayırı'na gitmeye karar verdiler. Cinler ve (meleklerden çalıp kaçtıkları) gök haberleri arasına engel girdi. Üzerlerine alevler yağdırıldı. Birbirlerine dediler ki: 'Bu da nedir? Yoksa yeni bir hâdise mi meydana geldi? Yeryüzünün doğusunu ve batısına bakın bakalım bu durum neyi ifade ediyor?' Bunun üzerine onlardan bir grup Peygamber (sav) Nahle'de sabah namazını kıldığı sırada yönelmiş oldukları Tihâme Çölü'ne uğradılar. Kur'an'ı işittiklerinde onu dinlemeye başladılar. Ardından birbirlerine şöyle dediler: 'Bu, bizimle gök haberlerini ayıran şeydir.' Böylece kendi kavimlerine dönerek durumu haber verdiler: 'Muhakkak ki biz, doğru yola ileten hayret verici bir Kur'an dinledik.'⁷⁹ Fakat Kurtubî bu rivayetin aksine yaşanan olayın bağlamını Peygamber (sav)'in Sakîf'i İslam'a davet etmek için Taif'e gitmesi olarak göstererek, "Sonra Peygamber (sav), Sakîf'ten yana ümit kesince oradan ayrıldı. Batn-ı Nahle'ye varınca geceleyin kalktı ve namaz kıldı.

⁷⁶ en-Nûr 24/31.

⁷⁷ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ân'il-azîm*, 12/235-236; 3/285; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, 23/208.

⁷⁸ el-Ahkâf 46/29-31.

⁷⁹ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr*, 7/387-388; et-Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 23/19.

Nusaybin ahalisinden olan cinlerden bir grup onun yanından geçti. Orada bulunmalarının sebebi suydı: Onlar daha önceden (gökten haber çalmak suretiyle) hırsızlık yaparken, gök korunmaya ve kendilerine kıvılcımlar atılmaya başlayınca İblis şöyle dedi: ‘Gökte yaşanan bu olaylar, yeryüzünde yaşanan bir olaydan kaynaklanıyor olmalıdır. Bunun üzerine durumu anlamak için yeryüzüne bir grup gönderdi. Bunların ilki, cinlerin en şerefli olan Nusaybinli cinlerdi. Onları Tihâme Çölü’ne gönderdi. Batn-ı Nahle’ye vardıklarında Peygamber (sav)’i sabah namazı kılarken gördüler ve okuduğu Kur’ân’ı dinlediler...”⁸⁰

Altıncısı; Allah Teâlâ’nın şu kavli hakkında gerçekleşen olaylardır:

“De ki: Cinlerden bir topluluğun (Kur’an’ı) dinleyip şöyle söyledikleri bana vahyolundu: “Biz, doğru yolu gösteren harika bir okuma dinledik ve ona iman ettik. Artık kesinlikle rabbimize kimseyi ortak koşmayacağız...”

Bu âyet, müfessirler nezdinde neredeyse Ahkâf’ta zikredilen nüzul sebepleri ile birbirinden ayırtılamayacak şekilde ele alınmıştır. İbn Kesîr’in Taif ile alakalı ilgi çekici bilgilerle Taif halkı hakkında zikredilen haberleri birbirinden ayırdığı görülmektedir. O bu konuda şunları demektedir: “Bu olay yaşandığında gökte alev parçaları ve onları cinlerin üzerine atma çoğaldı. Bu durum insanları ve cinleri korkuttu. Endişeleri arttı ve tedirgin oldular. Süddî’nin ‘Gök (ten haber alma) ancak Allah’ın oraya bir elçi göndermesi veya kıyamet gününün gelmesi sebebiyle kesilir” sözünde bahsettiği gibi onlar da dünyanın yok edildiğini zannettiler. Şeytanlar, Muhammed (sav) elçi olarak gönderilmeden önce gökte olan bitenleri dinlemek için dinleme yerleri edinmişlerdi. Muhammed (sav)’in nebi ve rasûl olarak gönderildiğinde bir gece taşlandılar. Taif ahalisi bu durumdan korkarak şöyle dedi: ‘Gök ehli helak oldu!’ Birbirinin ardından yağan alevler ve gökteki ateşin çoğaldığını görünce köle azat ettiler ve sürülerini saldılar. Bunun üzerine Abdü Yâleyl b. Amr b. Umeyr dedi ki: ‘Size yazıkların olsun! Ey Taif halkı! Mallarınıza sahip çıkın ve yıldızların işaretlerini bekleyin. Siz şayet onun yaşandığı yerde devam edecek bir durum sanıyorsanız, o gök ehlini yok etmedi; bu yalnızca Ebû Kebşe -Muhammed (sav)’i kastediyor- yüzünden başımıza gelmektedir. Eğer düşünürseniz gök ehlinin helak edilmemiştir. Bakın ona ve düşünün. Mallarınıza sahip çıkın...”⁸¹

Son olarak; tefsirlerde yer alan Taif konusuyla ilgili rivayetler, sahih haberlerle ile garip haberler arasında gidip gelmektedir. Fakat bu kitapların anlattığı Taif, efsanevî kentlere yakın bir şehirdir. Benim tefsir kitaplarında geçen rivayetleri ve garip haberleri tenkit etme, doğrulama sorumluluğum yok. Çünkü bu sorumluluk kendi ehline aittir. Fakat ben bu konuda yalnızca daha önce Âlûsî’nin Taif ile ilgili bu rivayetler için söylediğini söylüyorum: “Bu haberlerin sıhhatinin takdiri, Şanı yüce, Melikü’l-Kâdir’in kudretinden uzak değildir.”⁸²

⁸⁰ el-Kurtubî, *Ahkâmi’l-Kur’ân*, 16/211; İbn Hişâm kitabında İbn İshâk’tan garip bir rivayette bulunmaktadır: *es-Sîre*, 2/63; Konuyla ilgili diğer rivayetler için bk. İbn Kesîr, *Tefsîrü’l-Kur’ân’il-azîm*, 4/163.

⁸¹ İbn Kesîr, *Tefsîrü’l-Kur’ân’il-azîm*, 4/430.

⁸² el-Âlûsî, *Rûhu’l-me’ânî*, 1/342.

KAYNAKÇA

- Âlûsî, Şehâbeddin Mahmûd. *Rûhu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Kur'ânî'l-azîm ve's-seb'i'l-mesânî*. b.y.: y.y., ts.
- Bağdâdî, Muhammed b. Hacîb. *el-Münemmiku fî Ahbâri Kureyş*. b.y.: y.y., ts.
- Begavî, el-Ferrâ. *Me'âlimü't-tenzîl*. b.y.: y.y., ts.
- Belâzürî. *Ensâbü'l-Eşrâf*. b.y.: y.y., ts.
- Beydâvî, Abdullah b. Ömer b. Muhammed Nasıruddin. *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*. b.y.: y.y., ts.
- Ebüsuûd Efendi, Muhammed. *İrşâdü'l-akli's-selîm*. b.y.: y.y., ts.
- Fahredden er-Râzî, Muhammed b. Ömer b. Hüseyin. *Mefâtihu'l-Ğayb*. b.y.: y.y., ts.
- Ferrâ, Yahyâ b. Ziyâd. *el-Meânî'l-Kur'ân*. b.y.: y.y., ts.
- İbn Asâkîr, Ali b. el-Hasen. *Tehzîbu İbn Asâkîr*. b.y.: y.y., ts.
- İbn Atiyye, Abdülhak b. Galîb el-Endülisî. *el-Muharrerü'l-vecîz fî tefsîri'l-kitâbi'l-azîz*. b.y.: y.y., ts.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb. *Sîretü İbn Hişâm*. b.y.: y.y., ts.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ. *Tefsîrü'l-Kur'ân'il-azîm*. b.y.: y.y., ts.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec. *Zâdü'l-mesîr*. b.y.: y.y., ts.
- İsfehânî, Muhammed b. Ebibekir b. Ebî İsâ el-Medînî. *el-Mecmûu'l-muğîs fî ğarîbi'l-Kur'ân ve hadîs*. b.y.: y.y., ts.
- Kummî, Nizâmeddin en-Nisâbûrî. *Ğarâibü'l-Kur'ân ve regâibü'l-furkân*. 25 Cilt. b.y.: y.y., ts.
- Kurtubî, Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi li-ahkâmi'l-Kur'ân*. b.y.: y.y., ts.
- Nehhâs, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. İsmâîl el-Murâdî. *Meânî'l-Kur'ân*. b.y.: y.y., ts.
- Süyûtî, Celâleddin. *ed-Dürrü'l-mensûr*. b.y.: y.y., ts.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr. *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. b.y.: y.y., ts.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr. *Târihu't-Taberî*. b.y.: y.y., ts.
- Vâkidî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer. *Kitâbü'l-Meğâzî*. b.y.: y.y., ts.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer. *el-Keşşâf an hakâiki'l-gavamizi't-tenzîl ve'l-uyûni'l-ekâvîl fî vüçûhi't-te'vîl*. b.y.: y.y., ts.